

EN GEMENSAM NORDISK MARKNAD

Av direktörsassistent LARS FRISK

REDAN i slutet av år 1947 tog regeringarna i Danmark, Island, Norge och Sverige upp frågan om utredningar om ett långsiktigt ekonomiskt samarbete i Norden. Mot bakgrund av de internationella samarbetssträvanden, som då var under framväxt inom Marshall-organisationen, ECE och Benelux, var sådana tankegångar mycket aktuella. Man kanske även vågar påstå, att möjligheten att genom en ekonomisk integration i Norden skapa ökade förutsättningar för extra ekonomisk hjälp från USA, särskilt till Norge kan tillmätas viss betydelse som förklaring till varför Norges utrikesminister Halvard Lange i slutet av år 1947 lancerade tanken på en gemensam utredning om olika former för nordiskt ekonomiskt samarbete.

Ett gemensamt nordiskt utskott tillsättes.

Omkring årsskiftet 1947/48 tillsattes det s. k. gemensamma nordiska utskottet för ekonomiskt samarbete för att göra en sådan utredning. Av lättförklarliga utrikespolitiska skäl ansåg Finland det icke möjligt att delta i detta arbete — något som man kan beklaga men som då var ofrånkomligt. I förbigående må dock framhållas, att Finland uppenbarligen hela tiden följt utskottets arbete med stor uppmärksamhet, något som bl. a. visat sig under sommaren 1954 genom Finlands statsministers uttalanden vid Nordisk Andelsförbunds kongress i Stockholm.

I utskottets arbete har alltså deltagit representanter för Danmark, Island, Norge och Sverige — de isländska delegaterna dock ganska sporadiskt. Centralfigur på dansk sida har varit den gamle f. d. finansministern och nationalbanksdirektören C. V. Bramsnäs, och på norsk sida rektorn vid Norges Landbrukshöyskole R. Mork samt generaldirektören i Norges Vassdrags- og Elektrisitetsvesen Fredrik Vogt — en av den i Norge kända, stridbara brödrakretsen

Vogt. På svensk sida deltog redan från början kanslirådet Knut von Horn i Handelsdepartementet samt professor Ingvar Svennilson, som då var ledare för Industriens Utredningsinstitut. Vidare har kabinettssekreterare Arne Lundberg under en kortare tid varit delegat. Hrr Lundberg och Svennilson har sedan avlösts av överdirektör Karin Kock och fil. lic. Jonas Nordenson.

Utskottets första direktiv.

Detta utskott skulle »som ett bidrag till den allmänna ekonomiska återuppbyggnaden efter kriget upptaga de frågor som var av gemensamt intresse för de nordiska ländernas ekonomi. Utskottet skulle i främsta rummet undersöka möjligheterna

»dels att införa en gemensam nordisk tulltaxa såsom en förutsättning för det fortsatta arbetet på en nordisk tullunion,

dels att nedsätta tullsatserna och begränsa de kvantitativa handelsrestriktionerna mellan de nordiska länderna,

dels att utvidga arbetsfördelningen och specialiseringen mellan de nordiska länderna i samarbete med enskilda näringsgrenar samt närings- och fackliga organisationer, varvid även borde undersökas möjligheterna att främja ny produktion till komplettering av dessa länders näringsliv,

dels ock att utbygga redan förekommande handelspolitiskt samarbete utåt.»

Direktiven pekade sålunda på utredningar både om den generella samarbetsform, som en tullunion innebär, och på mera speciella typer av samarbete t. ex. upptagande av ny produktion. Av olika skäl kom utskottets arbete emellertid att koncentreras kring frågan om en nordisk tullunion, något som man vid flera tillfällen har beklagat från norsk sida under hänvisning till att det på dåvarande stadium av den ekonomiska återuppbyggnaden i Norge skulle vara naturligare och mera ändamålsenligt att först ta upp konkreta samarbetsfrågor såsom att bygga nya industrier o. d.

När de danska och svenska delegaterna i utskottet sökt få sina norska kolleger att precisera sina önskemål i detta hänseende, visade det sig dock att de norska produktionsprojekten i några fall var ganska lösliga och i andra fall förutsatte, att de andra länderna skulle åtaga sig gentemot Norge att i framtiden icke utbygga sin industri på ifrågavarande områden. — För att eventuella gemensamma produktionsprojekt skall kunna fylla sin uppgift och tillgodose de tre ländernas behov måste man vidare räkna med att

produkterna fritt skall kunna säljas från produktionslandet till de två andra. Gemensam produktion förutsätter sålunda i princip en gemensam varumarknad. Det ter sig därför lätt förklarligt att utskottets utredningar kom att koncentreras kring frågan om en nordisk tullunion eller någon annan form av en gemensam nordisk marknad.

Tanken på en tullunion drevs särskilt hårt från dansk sida, medan man från svensk sida i medvetande om tullunionens omfattande ekonomiska samt kanske icke minst psykologiska aspekter intagit en förmedlande ställning mellan dansk entusiasm och norsk skepsis — symboliserade och personifierade av den radikale ekonomen Bramsnäs och den norske industriexperten Vogt.

Preliminär rapport i tullunionsfrågan.

Utskottet avgav i januari 1950 en preliminär rapport, som i huvudsak behandlade tullunionsfrågorna. De fyra ländernas representanter var ense om att »en tullunion på lång sikt kunde väntas medföra fördelar för Norden som helhet men att det också kunde uppkomma vissa svårigheter i samtliga deltagarländer. Dessa svårigheter underströks särskilt av utskottets norska medlemmar. För Norges del tillmätte de norska medlemmarna övergångssvårigheterna större tyngd och betydelse än de fördelar som kunde uppnås på lång sikt — om icke särskilda anordningar vidtoges för att övervinna svårigheterna (underförstått: genom särskilda medgivanden åt Norge). Utskottet kom till den uppfattningen, att svårigheterna skulle bli så stora, att det vid dåvarande tidpunkt icke fanns underlag för en nordisk tullunion. Inom utskottet var man nämligen ense om att en tullunion kunde införas endast om alla parter kände sig övertygade om nyttan därav.»

Den smidigt formulerade slutsats, som jag nu citerat, tog fasta på de punkter där utskottet var ense. I själva verket var emellertid meningsskiljaktigheterna ganska stora och den diskussion, som följde efter rapportens publicering, blev ganska intensiv — särskilt i Danmark och Norge. Under en tid såg det nästan ut som om tills vidare utredningarna om nordiskt ekonomiskt samarbete skulle helt läggas ned.

Utskottets nya direktiv.

Återigen kom det emellertid ett initiativ från utrikesminister Lange. Han konstaterade rapportens negativa slutsats om möjlig-

heterna att genomföra en generell tullunion och anknöt i stället till de tidigare norska tankegångarna om samarbete på mera avgränsade fält. Han föreslog mot denna bakgrund att utredningsarbetet skulle fortsätta med mera begränsade uppgifter. En anledning till att man från norsk sida återigen tog initiativ i saken, kan ha legat i bedömningen att ett nedläggande av hela verksamheten skulle kunna ge upphov till negativa kommentarer i den internationella diskussionen.

De nya direktiven till utskottet innebar, att utskottet skulle närmare »undersöka förutsättningarna att upphäva inbördes tullar och andra handelsrestriktioner mellan Danmark, Norge och Sverige för vissa branscher eller vissa varugrupper». Man lämnade alltså tanken på en generell tullunion och övergick till att diskutera förutsättningarna för en gemensam nordisk marknad, dvs. närmast ett nordiskt frihandelsområde i GATT:s mening. Det är alltså fråga om en *gemensam marknad fri från inbördes tullar och handelsrestriktioner men utan tullunions krav på gemensamma tullar och restriktioner gentemot omvärlden*. — En helt annan sak är att utskottet kom fram till att man — trots att ett frihandelsområde begreppsmässigt icke förutsätter en gemensam yttre tullmur — med hänsyn till föreliggande risker för snedvridning av vägarna för importen från utomstående länder genom ekonomiskt omotiverad transitering över det land som har den lägsta tullmuren eller den mest liberala importregleringen, ändock i många fall måste tänka sig att tillämpa i huvudsak lika tullar och handelsrestriktioner gentemot omvärlden.

Uppläggningsen av undersökningarna.

Utskottets undersökningar sedan år 1950 hade närmast karaktären av en översiktlig kartläggning inom ett tjugotal industribranscher av dels vissa faktiska förhållanden och dels olika branschsakkunnigas synpunkter på och inställning till en gemensam nordisk marknad i här angiven betydelse.

Utskottet avgav i slutet på maj 1954 en rapport till regeringarna. I rapporten redovisades material från utskottets branschundersökningar. Detta material hade i huvudsak insamlats vid eller i samband med de s. k. branschmöten som utskottet anordnat med sakkunniga från de tre ländernas industrier, växelvis i Köpenhamn, Oslo och Stockholm.

Dessa branschsakkunniga hade anmodats att icke uttala sig så-

som branschrepresentanter utan att framföra sina egna mera personliga synpunkter. Med denna uppläggning avsåg man att ge de tre ländernas näringsorganisationer möjlighet att uppskjuta ett mera definitivt ställningstagande i frågan till ett senare stadium, då innebörden av en gemensam nordisk marknad fått en mera allsidig belysning — något som man kan säga numera vara fallet. Rapporten är sålunda närmast en redovisning av en serie intervjuer samt utskottets kommentarer till dessa. Dessa kommentarer är dock ganska knapphändiga beträffande de enskilda branscherna, där de branschsakkunnigas inställning redovisas med deras egna ord sådana som de hämtats från protokollen från branschmötena. Detta är en styrka, i det att rapporten på det sättet ger en bred bild av stämningarna inom de olika branscherna inför tanken på ökad nordisk konkurrens — men samtidigt också en svaghet, eftersom utredningen icke analyserar, varför den eller den branschen ställt sig positiv eller negativ.

Det är helt naturligt att de branschsakkunniga i sina uttalanden byggde på en bedömning av respektive branschers konkurrensförmåga på en gemensam marknad. Konsumentsynpunkterna kom därför något i bakgrunden i rapporten. De industriledare, som var negativa, synes sålunda delvis ha förbisett att den fria konkurrensen på en gemensam nordisk marknad verkar sänkande icke bara på industriernas försäljningspriser utan även på deras råvaru- och materialkostnader, samtidigt som en större marknad kan medföra att de fasta kostnaderna kan slås ut på flera producerade enheter.

Man bör ju icke glömma bort att varje prissänkning, som drabbar en producent, motsvaras av en liknande prissänkning, som gynnar en konsument — denne må sedan vara en enskild person eller ett företag. Mot denna bakgrund ter sig den i dessa sammanhang ofta hörda uppfattningen, att det ena eller andra landet skulle »tjäna mest» på en gemensam marknad som en föga bärkraftig konstruktion med starkt nationalistiskt inslag.

Innehållet i rapporten.

Av rapporten framgick, att de danska och svenska branschsakkunniga i ett stort antal fall var positiva till tanken på ett borttagande av de inbördes tullarna och handelsrestriktionerna, medan de norska sakkunniga var positiva i endast ett fåtal fall. I några av de fall, där de norska branschsakkunniga uttalade intresse för

en gemensam nordisk marknad, var antingen danska eller svenska sakkunniga negativa.

Från danskt och svenskt branschhåll framhöll man som regel, att en större hemmamarknad skulle medföra fördelar för respektive industrier. I en rad fall, där ett borttagande av de inbördes handelshindren icke väntades medföra någon omedelbar ändring i den bestående industriens avsättningsförhållanden, ställde sig de danska och svenska branschsakkunniga ur mera allmänna synpunkter positiva till en gemensam marknad.

Det fanns dock vissa undantag. För Danmarks del var sålunda producenterna av fiskkonserver och metallhalvfabrikat oroliga för hård konkurrens från Norge och producenterna av tekniskt porslin, glasvaror, metallhalvfabrikat, vissa järn- och metallmanufakturvaror samt vissa maskiner uttalade oro för svår konkurrens från den svenska industrien.

Även vissa svenska branschsakkunniga gav uttryck för oro för följderna av en gemensam nordisk marknad, nämligen vissa sakkunniga från kväveindustrien (dock icke Kooperativa Förbundets företrädare) samt producenterna av vissa ferrolegeringar, främst kisellegeringar. I båda dessa fall berodde betänkligheterna på det förhållandet, att produktionen av kväveprodukter och ifrågavarande ferrolegeringar är synnerligen kraftslukande och att priset på elkraft är väsentligt högre i Sverige än i Norge, som har särskilt goda naturliga förutsättningar för produktion av elkraft och därmed av elkraftkrävande varor. Slutligen uttalade sakkunniga från den svenska sill- och fiskkonserverindustrien oro för hård konkurrens från den norska konserverindustrien.

Som redan nämnts hade de norska branschsakkunniga endast på relativt få av de undersökta områdena visat intresse för en gemensam nordisk marknad, nämligen främst beträffande sill- och fiskkonserver, produkter från tung kemisk industri (särskilt kväveprodukter), aluminiumhalvfabrikat och ferrolegeringar. De norska sakkunniga räknade med vissa fördelar även inom radio- och plastindustrierna, två områden som präglas av fortgående expansion och där fördelen av en stor hemmamarknad är särskilt påtaglig. Inom de stora metallmanufaktur- och verkstadsindustrierna, där utskottet dock undersökt endast vissa varugrupper, var man från norsk sida positiv endast beträffande sågar och mindre hushållstvättmaskiner.

De norska betänkligheterna inom övriga undersökta branscher beror på flera olika förhållanden. Dels är man allmänt orolig för

den norska hemmamarknadsindustriens konkurrensförmåga på en gemensam nordisk marknad; hemmamarknadsindustrien i Norge skyddas nu av högre tullar än motsvarande danska och svenska industri. Dels har man framhållit, att byggnads- och importrestriktioner alltjämt hindrar moderniseringen av denna del av industrien samtidigt som höga skattesatser och stränga avskrivningsregler samt delvis också prispolitiken i Norge försvårar den finansiella konsolideringen av företagen. Dels har man inom vissa branscher anfört, att åtskilliga norska företag ligger långt från sina huvudsakliga avsättningsmarknader och på platser, där de är av väsentlig betydelse för ortens och bygdens ekonomi; om konkurrensen på en gemensam marknad skulle medföra, att produktionen måste inskränkas, vore möjligheterna för annan sysselsättning i berörda områden ofta starkt begränsade.

Kontakt med fackföreningsrörelsen.

Utom med dessa branschsakkunniga hade utskottet kontakt även med de tre ländernas fackliga organisationer. Utskottet hade sålunda i december 1953 en konferens i Köpenhamn med ledningen för De samvirkende Fagforbund i Danmark, Arbejdernes Faglige Landsorganisasjon i Norge och Landsorganisationen i Sverige.

I detta sammanhang må erinras om att dessa tre fackliga huvudorganisationer år 1952 utgav en av ett särskilt ekonomutskott sammanställd rapport med titeln »Nordiskt ekonomiskt samarbete». I denna rapport rekommenderade det fackliga ekonomutskottet bl. a. att inbördes tullar mellan Danmark, Norge och Sverige snarast möjligt skulle avskaffas på de områden där detta kan ske med ringa olägenhet. Samtidigt borde tullarna avskaffas på något mera känsligt område; därigenom skulle man få praktiska erfarenheter till grund för en bedömning av tullproblemens innebörd och räckvidd.

Ekonomutskottets rapport utsändes till de nordiska yrkessekretariaten, som samtliga anslutit sig till rapportens huvudlinjer och förslag.

Vid den förut nämnda konferensen i Köpenhamn mellan det gemensamma nordiska utskottet och ledningen för de fackliga huvudorganisationerna framhölls från både danskt och svenskt fackföreningshåll, att en gemensam marknad skulle medföra fördelar för alla parter; levnadsstandarden skulle komma att stiga och möjligheterna öka för en konjunkturutmattande politik. De svårigheter, som på kort sikt skulle kunna uppkomma på sina håll, borde

kunna bemästras, om de inbördes tullarna och handelsrestriktionerna upphävdes successivt.

Från den norska fackliga ledningens sida var man orolig för att ökad konkurrens från Danmark och Sverige skulle medföra arbetslöshet inom flera norska hemmamarknadsindustrier. Inom norsk fackföreningsrörelse var man emellertid icke uteslutande negativ till tanken på en gemensam nordisk marknad. Man hade sålunda icke något emot att det såsom ett experiment infördes en gemensam nordisk marknad för några av de branscher, där de inbördes konkurrensförutsättningarna är något så när lika.

I det nordiska utskottets rapport återgives ett uttalande från de tre fackliga huvudorganisationernas ledning, vari framhölls den nordiska fackföreningsrörelsens villighet att göra en insats för att ge det nordiska ekonomiska samarbetet en konkret och positiv inriktning.

Vissa allmänna frågor.

I ett särskilt kapitel diskuterade utskottet vissa generella förhållanden, som vid en gemensam marknad är av betydelse för näringslivet som helhet samt vissa speciella förhållanden, vilkas betydelse är begränsad till enskilda branscher.

Inledningsvis konstaterades därvid, att det i flera hänseenden finns mycket gynnsamma förutsättningar för en gemensam marknad, omfattande Danmark, Norge och Sverige. Icke minst betydelsefulla är de goda förbindelserna mellan de tre ländernas politiska partier, fackföreningsrörelser och industriorganisationer samt mellan många enskilda företag. Av stor betydelse är också den relativa överensstämmelsen i lönenivån för industriarbetare i de tre länderna. Här må framhållas, att lönenivån i det mest industrialiserade landet — Sverige — genomsnittligt ligger högre än lönenivån i Danmark och ca 20 % över nivån i Norge, vilket tenderar att utjämna Sveriges konkurrensfördelar av den högre rationaliseringen inom den svenska industrien.

Utskottet framhöll, att det på en gemensam nordisk marknad är nödvändigt, att de tre länderna i högre grad än hittills utformar sin allmänna ekonomiska politik med hänsyn till förhållandena i de andra länderna. Vidare anförde utskottet synpunkter på olika mera speciella förhållanden, såsom verkningarna av olika råvaruförutsättningar, nationella subventioner, olika kvalitets- och säkerhetsföreskrifter samt andra administrativa och legala bestämmelser.

Ett annat mycket betydelsefullt problem, som uppkommer vid fri inbördes handel för inom Norden producerade varor, är frågan om tullskydd och kvantitativa importrestriktioner gentemot icke-nordiska länder. Vid olika tullar och restriktioner utåt uppkommer nämligen som redan nämnts transiteringsproblem, som kan vara svåra att bemästra för varor, som icke lätt kan identifieras. Om man däremot i alla tre länderna inför enhetliga tullar och restriktioner gentemot omvärlden, något som i åtskilliga fall torde vara nödvändigt, om den inbördes handeln frigöres, kan svårigheter uppkomma för sådana industrier, som får sitt tullskydd sänkt — dvs. i flertalet fall den norska industrien — samtidigt som sänkta tullar emellertid också kan innebära fördelar för andra samhälls-ekonomiska intressen.

Verkningarna av införandet av en gemensam nordisk marknad kan sålunda icke isoleras från verkningarna av den revision av vissa tullsatser, som måste genomföras. I detta sammanhang bör även beaktas Det allmänna tull- och handelsavtalets (General Agreement on Tariffs and Trade, GATT) regler för s. k. frihandelsområden samt de nordiska ländernas intresse av att utnyttja eventuella tullsänkningar såsom förhandlingsobjekt gentemot andra länder. Det är därför mycket gynnsamt att vi nu i Sverige genom 1952 års tulltaxekommitté har fått en grundlig genomarbetning av våra egna tullproblem, innan de tages upp i ett nordiskt sammanhang.

En tioårig anpassningsperiod.

Slutligen diskuterade utskottet möjligheten att genomföra den gemensamma marknaden under en anpassningstid av upptill tio år, i syfte att underlätta näringslivets omställning till de ändrade marknadsförhållandena. Under denna anpassningstid skulle de inbördes handelshindren borttagas successivt eller etappvis, samtidigt som även olika positiva åtgärder skulle vidtagas för att skapa så gynnsamma förutsättningar som möjligt för den åsyftade strukturella rationaliseringen av de tre ländernas näringsliv.

Utskottet framhöll vikten av att genomförandet av den gemensamma marknaden elastiskt anpassas efter förhållandena i de berörda branscherna. Det är heller icke nödvändigt att tullarna och restriktionerna avskaffas i samma takt mellan de olika deltagarländerna.

Slutligen erinrades om att en smidig anpassning av de tre län-

dernas nuvarande näringsliv till förhållandena på en gemensam marknad kan kräva kapitalöverföringar från ett land till ett annat; närmast har utskottet därvid tänkt på långfristig kreditgivning från Sverige till Norge.

De norska ombudens slutsatser.

Inom utskottet uppnåddes icke enighet om de slutsatser, som kunde dragas av dessa undersökningar och överväganden. De norska ombuden gjorde ett särskilt uttalande, medan de danska och svenska ombuden gemensamt redovisade sina slutsatser och förslag.

De norska ombuden kommenterade i sitt yttrande de norska branschskakkunnigas uttalanden och preciserade bakgrunden till de betänkligheter mot tanken på en gemensam nordisk marknad, som därvid framkommit. Enligt deras mening skulle Norge i varje fall på kortare sikt övervägande få nackdelar av en gemensam nordisk marknad. De framhöll emellertid att en avvägning av de tre ländernas intressen kunde ske genom förhandlingar mellan de ansvariga myndigheterna, t. ex. genom att länderna inbördes gav varandra fördelar i fråga om tullar och andra handelsrestriktioner. De uttalade vidare, att införandet av en gemensam marknad skulle skapa stora kapitalbehov i Norge, något som aktualiserade frågan om långfristiga investeringslån. De norska ombuden erinrade slutligen om att en gemensam nordisk marknad får betydelse för de tre ländernas beredskapspolitik, valutapolitik och handelspolitik.

Dansk-svenska slutsatser och förslag.

De danska och svenska ombuden underströk i ett gemensamt uttalande de fördelar, som skulle vara förenade med en gemensam nordisk marknad och de möjligheter till högre levnadsstandard i Norden, som en sådan marknad skulle innebära. I syfte att underlätta näringslivets omställning till de nya konkurrensförhållandena på en gemensam marknad och med särskild hänsyn till de betänkligheter, som framförts från norsk sida, borde denna marknad genomföras under en viss anpassningstid, då de inbördes handelshindren successivt elimineras och då regeringarna även borde vidtaga positiva åtgärder, eventuellt i form av kreditgivning, för att skapa så gynnsamma förutsättningar som möjligt för fri inbördes handel.

De danska och svenska ombuden föreslog, att regeringarna skulle uppta konkreta förhandlingar i syfte att införa en sådan gemensam nordisk marknad i första hand inom de undersökta industribranscherna men i avsikt att sedermera fullfölja dessa förhandlingar över ett större område. Förhandlingar borde i första hand upptagas för följande branscher, nämligen möbelindustrien, tung kemisk industri, färg- och fernissindustrien, porslinsindustrien, läder- och skoindustrien, textilindustrien, lantbruks- och verktygsmaskinindustrien samt radioindustrien.

Nordiska rådets förhandlingar om en gemensam nordisk marknad.

Frågan om en gemensam nordisk marknad var det viktigaste debattämnet vid Nordiska rådets andra session den 9—18 augusti 1954 i Oslo. Diskussionen fördes på grundval av Det gemensamma nordiska utskottets rapport samt en av norska handelsdepartementet framlagd utredning om ett närmare ekonomiskt samarbete i Norden. Frågan diskuterades först inom rådets ekonomiska kommitté. De svenska medlemmarna i kommittén var riksdagsmännen Elon Andersson, Rolf Edberg, Frans Severin och M. Skoglund. I kommitténs överläggningar deltog icke mindre än åtta statsråd från Danmark, Norge och Sverige. Från Sverige deltog sålunda statsminister Erlander, utrikesminister Undén och handelsminister Ericsson.

Fastän allmän enighet rådde inom kommittén om önskvärdheten av vidgat ekonomiskt samarbete i Norden, nådde man icke fram till en gemensam resolution. De norska oppositionspartiernas två representanter ansåg att frågan ännu icke var tillräckligt utredd och att den borde behandlas i Stortinget, innan Nordiska rådet gjorde något uttalande i saken. De reserverade sig därför i kommittén och föreslog att frågan skulle uppskjutas till rådets tredje session, som kommer att äga rum i Stockholm i februari 1955.

Majoriteten i kommittén var däremot övertygad om att alla de nordiska länderna kommer att få betydande fördelar av ett närmare ekonomiskt samarbete samt att det finns goda möjligheter för sådant samarbete. De framhöll särskilt betydelsen av att införa en gemensam nordisk marknad, vilket kommer att bidra till bättre arbetsfördelning och medföra många fördelar icke bara för Norden som helhet utan även för de enskilda länderna.

Detta principuttalande om nyttan av en gemensam marknad är intressant, icke minst därigenom att dess tillkomst till stor del

berodde på insatser från förutvarande norske statsministern, numera stortingspresidenten Gerhardsen samt förutvarande norske finansministern, numera ordföranden i Norges Kooperative Landsforening Meisdalshagen, båda tillhörande det norska Arbejderpartiet, som har absolut majoritet i Stortinget. På dansk sida fördes ordet av ledaren för Det Radikale Venstre, herr Bertel Dahlgaard och på svensk sida av numera avlidne landshövdingen Elon Andersson.

Majoriteten i den ekonomiska kommittén konstaterade vidare att många problem är förenade med genomförandet av en gemensam nordisk marknad. Ingående förberedelser är därför nödvändiga och den gemensamma marknaden måste genomföras stegvis under ett antal år. Man framhöll vidare att den gemensamma marknaden kan genomföras på olika sätt och i varierande takt i olika branscher och i de olika deltagarländerna. Slutligen konstaterade majoriteten, att utredningarna nu kommit så långt, att det fortsatta arbetet borde ske på regeringsplanet och närmast avse konkreta förhandlingar.

Majoriteten i den ekonomiska kommittén föreslog sålunda att Nordiska rådet skulle hemställa till regeringarna att främja ett vidgat ekonomiskt samarbete i Norden. Särskilt skulle rådet hemställa

»att regeringarna söker lägga till rätta förutsättningarna för att upprätta en gemensam nordisk marknad på så stora områden som möjligt,

att regeringarna på grundval av det material som framlagts av det gemensamma nordiska utskottet för ekonomiskt samarbete klarlägger möjligheterna att tillämpa samma tullsatser och eventuella handelsrestriktioner gentemot icke-nordiska länder, och tager upp ett arbete i syfte att avveckla tullar och handelsrestriktioner vid de internordiska gränserna i den utsträckning och i den takt, som anses förenlig med de olika ländernas särskilda förhållanden,

att regeringarna tager upp förhandlingar om konkreta samarbetsuppgifter, som är av betydelse för de nordiska ländernas produktivitet och levnadsstandard, däribland samarbete om teknisk-naturvetenskaplig, lantbruksvetenskaplig och annan forskning, om kraftfrågorna och om andra föreliggande produktivitets- och investeringsfrågor, samt

att regeringarna ger ansvariga organ i uppgift att främja och övervaka arbetet i överensstämmelse med här angivna riktlinjer.»

Detta förslag, som ganska nära ansluter sig till de förslag och

synpunkter, som framförts av de danska och svenska ombuden i Det gemensamma nordiska utskottet, väckte en livlig diskussion i rådet. Danska och svenska regerings- och riksdagsrepresentanter uttalade sin anslutning till kommitténs förslag samtidigt som de emellertid också framhöll, att de gärna skulle sett en ännu mer långtgående resolution.

Flera företrädare för det norska regeringspartiet — främst herrar Gerhardsen och Meisdalshagen samt ordföranden i Stortingets utrikeskommitté Finn Moe — uttalade sig också varmt för förslaget. Även den norske utrikesministern Lange deltog i egenskap av fungerande statsminister i debatten och framhöll, att den norska regeringen med glädje hälsade den enighet, som majoriteten i kommittén uppnått i denna viktiga fråga. Den norska regeringen var enig om att man nu borde ta upp direkta förhandlingar med sikte på att uppnå praktiska resultat.

De norska oppositionspartierna riktade däremot skarp kritik mot förslaget att *redan då* göra ett uttalande, som innebar en principiell rekommendation till regeringarna att genomföra en gemensam marknad. Det är emellertid att märka att oppositionen — med undantag för Bondepartiets representant — icke kritiserade förslaget i sak, utan grundade sin kritik på minoritetens uppfattning att frågan icke var tillräckligt utredd och att Stortinget borde behandla saken, innan rådet gjorde något uttalande. I annat fall skulle Stortinget komma att otillbörligt bindas i sitt ställningstagande.

Efter en fem timmar lång debatt antogs ekonomiska kommitténs förslag med 44 röster (rådet har 53 medlemmar, nämligen 16 från Danmark, 16 från Norge och 16 från Sverige samt 5 från Island). Övriga nio medlemmar, dvs. representanterna för de norska oppositionspartierna samt en islänning, avstod från att rösta.

Flertalet i Islands delegation röstade alltså för förslaget, sedan man från isländsk sida under debatten gjort ett uttalande, vari Islands speciella problem framhållits.

Debatt i stortinget.

Den 27 oktober diskuterade norska stortinget frågan om fortsatt nordiskt ekonomiskt samarbete i en 10 timmar lång debatt. Någon enighet i frågan uppnåddes därvid icke. Ett av regeringspartiet framlagt förslag till uttalande, som i försiktiga ordalag anslöt sig till Nordiska rådets rekommendation, antogs med 74 röster. Oppo-

sitionspartiernas förslag, som visserligen i princip talade för ett nordiskt ekonomiskt samarbete men som präglades av stor försiktighet, samlade 63 röster. Under debatten lämnade Höyres talesman, stortingsmannen Harald Torp, den utfästelsen, att hans parti skulle sakligt pröva varje konkret förslag, som regeringen kunde komma att framlägga för stortinget.

Harpsundsmötet.

Mot denna bakgrund hölls den 30—31 oktober 1954 ett nordiskt ministermöte på Harpsund, varvid icke mindre än 15 av de ledande ministrarna i Danmark, Norge och Sverige deltog. Med utgångspunkt från Nordiska rådets rekommendation enades man därvid om följande riktlinjer för det fortsatta samarbetet.

I första hand skulle man söka kartlägga de varuområden, där tullar och kvantitativa restriktioner har ringa omfattning och där det därför bör finnas särskilt goda förutsättningar att snabbt genomföra en gemensam marknad. Därutöver borde klarläggas på vilka andra områden införandet av en gemensam marknad bedömes medföra övervägande fördelar för samtliga tre länder. Som exempel på branscher, som borde undersökas, nämndes den kemiska industrien och läkemedelsindustrien, järn- och stålindustrien, de elektrometallurgiska- och elektrotekniska industrierna samt metall- och metallhalvfabrikatsindustrien.

Man skulle vidare undersöka om det finns några produktionsområden, där det är fördelaktigt att genom gemensamma nordiska insatser starta ny produktion eller att samordna och utbygga redan befintliga företag.

Det vore dessutom nödvändigt att klarlägga de förutsättningar, som erfordras för att en gemensam nordisk marknad skall kunna förenas med strävandena att vidga handeln med länder utanför Norden och med sådana förpliktelser, som följer av medlemskap i GATT och andra internationella organisationer. Man skulle också undersöka de förhållanden, som påverkar den relativa konkurrensförmågan mellan de tre ländernas industrier. Man tänkte därvid särskilt på subventioner, löner- och skatteförhållanden, avskrivningsregler m. m.

Slutligen skulle man söka utarbeta en enhetlig tullnomenklatur på grundval av Brysselnomenklaturen.

Arbetet borde i fortsättningen ledas av en statsrådsgrupp, bestående av en medlem från varje lands regering, i Danmark eko-

nomministern J. O. Krag, i Norge handelsministern Nils Langhelle samt i Sverige handelsministern John Ericsson. Denna grupp skulle ha ansvaret för att planera handläggningen av samt att förbereda de ärenden som rör nordiskt ekonomiskt samarbete.

Det fortsatta arbetet med den gemensamma marknaden kan sålunda nu baseras på principdeklarationer från både Nordiska rådet och det norska stortinget samt på ett handlingsprogram från Danmarks, Norges och Sveriges regeringar. Det relativt fristående, tidigare utredningsorganet — Det gemensamma nordiska utskottet — har nu ersatts av Nordiska samarbetsutskottet, som består av tre personer från vart och ett av de tre länderna med nära anknytning till berörda departement. I detta utskott ingår sålunda från svensk sida representanter för handels-, utrikes- och finansdepartementen. Till denna delegation har i Sverige knutits en mindre kommitté, som utgöres av företrädare för olika närings- och arbetsmarknadsorganisationer.

Nu föreligger alltså en gemensam principdeklaration och en fast organisation. Även om vi därmed ännu icke kommit så långt som »från ord till handling», har vi dock kommit till steget »från ord till förhandling» — och det är vackert så i ett så viktigt men samtidigt så intrikat spörsmål, som frågan om en gemensam nordisk marknad måste sägas vara.